

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ, СПРЯМОВАНОГО НА РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ

BASIC PRINCIPLES OF TRAINING AIMED AT DEVELOPING THE RESEARCH COMPETENCIES OF FUTURE NAVY OFFICERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил – формуванню дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. Для майбутніх офіцерів актуальні такі якості особистості, як готовність до постійної самоосвіти, креативність, здатність здійснювати пошукову діяльність, здобувати нові знання, бачити перспективи власної самоосвітньої траєкторії і планувати стратегію її розвитку. Дослідницька компетентність характеризується прагненням фахівця користуватися науковими методами, вміннями спостерігати, аналізувати та формувати гіпотези щодо вирішення професійно спрямованих завдань, виконувати дослідницьку роботу, організувати наукові дослідження і експерименти, узагальнювати та прогнозувати результати досліджень як у процесі навчання у закладі вищої освіти, так і в подальшій професійній діяльності.

У процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил має приділятися увага виробленню вмінь застосовувати здобуті знання під час вирішення професійних завдань, вільно орієнтуватись у літературі за обраним фахом, а також виховувати вибагливість до себе, зібраність, цілеспрямованість. Дослідницька компетентність передбачає не лише високий професійний рівень, а й розвиток спеціальних навичок, відповідний склад мислення. Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів розглядається в наукових дослідженнях як важливий чинник удосконалення всієї системи підготовки військових.

Для формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил нами виділені загальнодидактичні та спеціальні принципи: принцип особистісної цілеспрямованості майбутнього офіцера; принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії; принцип метапредметних основ освітнього процесу; принцип продуктивності навчання; принцип ситуативності навчання; принцип освітньої рефлексії; принцип якісної організації самостійної роботи студентів.

Ключові слова: дослідницька компетентність, майбутні офіцери військово-морських сил, принципи навчання, професійна підготовка.

The article deals with one of the pressing problems of training future Navy officers – the formation of the research competence of future Navy officers. For future officers are relevant such qualities of personality as the willingness to permanent self-education, creativity, the ability to search, acquire new knowledge, see the prospects of their own self-education trajectory and plan a strategy for its development. Research competence is characterized by the desire of the specialist to use scientific methods, the ability to observe, analyze and formulate hypotheses for the solution of professionally-directed tasks, the ability to perform research work, to organize research and experiments, to summarize and predict the effects and results professional activity.

The attention in the process of professional training of future Navy officers should be given to developing skills to apply the acquired knowledge in solving professional tasks, to be free to navigate in the literature in the chosen specialty, as well as to educate self-esteem, teamwork, purposefulness. Research competence involves not only a high level of professionalism, but also the development of specific skills, an appropriate composition of thinking. The research competence of future officers is considered in research as an important factor in improving the entire military training system.

For the formation of the research competence of future Navy officers, we have been allocated generally didactic and special principles: the principle of personal commitment of the future officer; the principle of choosing an individual educational trajectory; the principle of meta-subject bases of the educational process; the principle of learning productivity; principle of situational learning; the principle of educational reflection; the principle of quality organization of independent work of students.

Key words: research competence, future Navy officers, training principles, professional training.

УДК 378.147.88
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-12>

Завгородній Д.С.,
викладач кафедри кораблеводіння та штурманського озброєння Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Законом України «Про вищу освіту» та Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. передбачено необхідність підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями, підвищення професійного та загальнокультурного рівня випускників закладів вищої освіти, зокрема військових. Для цього потрібно розробити нові підходи до підготовки офіцерів. Саме тому виникає необхідність модер-

нізувати систему військової вищої освіти, яка має бути більш орієнтована на підготовку самостійних, відповідальних, ініціативних фахівців, які здатні до постійного самовдосконалення, професійного саморозвитку та самореалізації.

Крім того, для майбутніх офіцерів актуальні такі якості особистості, як готовність до постійної самоосвіти, креативність, здатність здійснювати пошукову діяльність, здобувати нові знання, бачити перспективи власної самоосвітньої траєкторії і планувати стратегію її розвитку. Тому особлива роль у процесі фахової підготовки майбутнього

офіцера військово-морських сил відводиться формуванню дослідницької компетентності, яка забезпечує підготовку високопрофесійної творчої особистості, здатної до ефективної дослідної та професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження є праці, у яких обґрунтовано основи формування професійної компетентності фахівців (І. Зимня, Ю. Лянной, О. Набока, О. Овчарук, Н. Побірченко, О. Семенов, А. Хуторської та ін.), теоретико-методичні засади формування компетентності фахівців у вищій школі (М. Архіпов, Л. Бурчак, М. Головань, В. Стрельников та ін.). Проблема формування й розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів була предметом дослідження таких науковців, як В. Баратюк, В. Бутенко, О. Ставицький, Ю. Царьов та ін., а також відображена в роботах І. Грязнова, О. Діденка, Д. Іщенко, О. Тогочинського, О. Торічного, В. Ягупова й ін.

Системний аналіз наукових досліджень підтвердив необхідність забезпечення в системі вищої військової освіти підґрунтя інноваційної підготовки конкурентоспроможних фахівців і задоволення особистісних потреб останніх в отриманні якісної спеціалізованої підготовки. Таке завдання передбачає формування здатності фахівців свідомо та раціонально проводити дослідницьку діяльність, яка вимагає оволодіння науковими методами пізнання, поглибленого і творчого засвоєння математичних методів, набуття курсантами початкового досвіду дослідницької діяльності у професійній сфері. Тому важливим є процес трансферу набутих знань, умінь, навичок із потенційного стану в актуальну дію, їх відтворення та перенесення в нові професійні ситуації, що характеризується дослідницькою компетентністю.

Дослідницька компетентність (за визначеннями С. Белкіної, Л. Бондаренко, Л. Бурчак, М. Головань, Ю. Захарченко, О. Макаренко, А. Мосейчук, О. Семеніхіної, В. Стрельникова й ін.) характеризується прагненням фахівця користуватися науковими методами, уміннями спостерігати, аналізувати та формулювати гіпотези щодо вирішення професійно спрямованих завдань, виконувати дослідницьку роботу, організувати наукові дослідження й експерименти, узагальнювати та прогнозувати наслідки досліджень як у процесі навчання у ЗВО, так і в подальшій професійній діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил важливу роль відіграють саме потреби, мотиви, спонуки, що детермінують виникнення дії чи діяльності, зокрема дослідницької, а також цілі особистості, що впливають на регуляцію пізнавальних процесів, про-

фесійну дослідницьку поведінку і перебувають в єдності з мотивами професійної дослідницької діяльності.

Як свідчить проведений нами аналіз літературних джерел, для формування особистості майбутнього творчого, ініціативного фахівця необхідно формувати та розвивати його дослідницьку компетентність як складову частину професійної компетентності [1]. Увага у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил має приділятися виробленню вмінь застосовувати отримані знання під час вирішення професійних завдань, вільно орієнтуватись у літературі за обраним фахом, а також виховувати вибагливість до себе, зібраність, цілеспрямованість. Дослідницька компетентність передбачає не лише високий професійний рівень, а й розвиток специфічних навичок, відповідний склад мислення. Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів розглядається в наукових дослідженнях як важливий чинник удосконалення всієї системи підготовки військових.

Проте спеціальних досліджень щодо формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил обмаль.

Мета статті – обґрунтувати принципи професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил, реалізація яких забезпечила б належний рівень розвитку їхньої дослідницької компетентності.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні принципи навчання – це напрямні положення, нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил, норм і впливають із його закономірностей.

Для формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил нами виділені загальнодидактичні та спеціальні принципи. У дослідженні до загальнодидактичних принципів віднесено такі основні нормативні вимоги організації навчального процесу:

- принцип науковості;
- принцип систематичності й послідовності;
- принцип доступності;
- принцип наочності;
- принцип свідомості й активності;
- принцип ґрунтовності;
- принцип індивідуалізації та диференціації.

Нині одним із провідних шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій у ЗВО є орієнтація на положення компетентнісного підходу. Тому в нашому дослідженні ми базуємось на припущенні, що цілеспрямований розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил як складової частини їхньої професійної компетентності забезпечує підвищення якості навчання майбутніх фахівців.

Освітній процес у ЗВО має: 1) бути спрямований на реалізацію конкретних завдань, передбачених реформою освіти; 2) бути імітацією того середовища, у якому доведеться працювати майбутнім фахівцям; 3) виробляти у студентів уміння і навички вирішення практичних завдань у професійній діяльності [2; 3].

Тому спеціальними принципами навчання майбутніх офіцерів військово-морських сил, що забезпечують розвиток їхньої дослідницької компетентності, вважаємо такі:

1. *Принцип особистісної цілеспрямованості майбутнього офіцера*: формування дослідницьких умінь кожного студента здійснюється на основі і з урахуванням його особистих навчальних цілей. Цей принцип базується на глибинних якостях людини – здатності постановки цілей своєї діяльності. Самовизначення студента щодо конкретного навчального питання чи цілісної дисципліни дозволяє йому поставити для себе конкретні цілі та завдання, на основі яких потім дотримуватися індивідуальної освітньої траєкторії. Студент окреслює проблеми, які його цікавлять, консультується стосовно цього з викладачем, узгоджує індивідуальну програму занять із загальною освітньою програмою [2].

2. *Принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії*: студент має право на усвідомлений і узгоджений із викладачем вибір основних компонентів своєї освіти, що забезпечують розвиток дослідницької компетентності – смислу, цілей, завдань, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю й оцінки результатів. Особистісна самореалізація майбутнього офіцера під час формування дослідницької компетентності можлива лише за умови свободи вибору елементів освітньої діяльності. Цей принцип встановлює рівнозначність створеного студентами особистісного змісту освіти, спрямованого на розвиток дослідницької компетентності, і заданого йому ззовні змісту, який має характер освітніх стандартів [5].

3. *Принцип метапредметних основ освітнього процесу*: основу змісту освітнього процесу становлять метапредметні об'єкти, які забезпечують можливість суб'єктивного особистісного пізнання їх студентами. Пізнання реальних освітніх об'єктів спонукає студентів до виходу за межі навчальної дисципліни та переходу на міжпредметний рівень пізнання. На цьому рівні різноманітність понять і проблем зводиться до відносно невеликої кількості фундаментальних освітніх об'єктів – категорій, понять, принципів, законів, теорій, які відображають військову галузь [7].

4. *Принцип продуктивності навчання*: головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє зростання студента, що складається з його внутрішніх і зовнішніх освітніх продуктів навчальної діяльності. Продуктивне навчання орієнтовано не

стільки на вивчення відомого, скільки на приріст до нього нового, творення студентами освітніх продуктів. У процесі створення зовнішніх освітніх продуктів під час вивчення фахових дисциплін у студента проходить розвиток внутрішніх навичок і здібностей, які необхідні для розвитку дослідницьких здібностей. Зовнішній освітній приріст відбувається одночасно з розвитком особистісних якостей студента, які відповідають прообразу його професійної дослідницької діяльності [6].

5. *Принцип ситуативності навчання*: освітній процес базується на навчальних ситуаціях, які передбачають самовизначення студентів і пошук рішень завдань. Викладач супроводжує студента в його освітньому поступі. Щоб організувати дослідницьку діяльність студента, викладач створює або використовує освітню ситуацію. Її мета – створити мотивацію і забезпечити дослідницьку діяльність студента щодо пізнання освітнього об'єкта і вирішення проблем, що із цим пов'язані [4].

6. *Принцип освітньої рефлексії*: освітній процес супроводжується його рефлексивним усвідомленням суб'єктами освіти. Рефлексія – це усвідомлення способів діяльності, виявлення її смислових особливостей. Студенти усвідомлюють не лише зроблене, а і способи діяльності. Це необхідна умова того, щоб студенти розуміли рівень власної дослідницької компетентності, конструювали її відповідно до своїх цілей і програм, усвідомлювали результати діяльності [5].

7. *Принцип якісної організації самостійної роботи студентів*: одним з основних завдань організації самостійної роботи студентів є створення дидактичних умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення, перехід від формального виконання певних завдань за пасивної ролі студента до пізнавальної активності з формуванням власної думки під час вирішення поставлених проблемних питань і завдань. Самостійна робота студентів потребує системної організації й упорядкування. Викладач повинен організувати самостійну навчальну діяльність студента та конструювати його освітнє середовище. Діяльність викладача і діяльність студента взаємопов'язані і взаємозумовлені, адже саме викладач здійснює супровід навчальної діяльності студента, що безпосередньо впливає на кінцевий результат. Практичне втілення цього принципу передбачає, що викладач координує діяльність студента за допомогою лекційних і практичних занять, на яких частина матеріалу виноситься на самостійне опрацювання, створює проблемні ситуації, які потребують самостійних, творчих і активних дій та залучення студентів до розв'язання завдань, використовує інтерактивні технології навчання. Саме тому зникають проблеми мотивації навчання, оскільки студенти усвідомлюють, що знання, уміння та навички використання мате-

матичного апарату вкрай необхідні для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Розглянуті принципи характеризують способи проєктування освітнього процесу з розвитку дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. Їх реалізація має проходити з урахуванням конкретних умов щодо до змісту, форм, засобів і методів організації освітньої діяльності майбутніх офіцерів.

Практичний досвід свідчить про те, що за умови комплексного використання перелічених вище чинників можна вплинути на ставлення курсантів до дослідницької діяльності і сприяти формуванню їхньої дослідницької компетентності.

Подальшу діяльність з розроблення окресленої проблеми доцільно здійснювати в напрямі конструювання методичного забезпечення процесу формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мельничук Ю. Методика формування проєктно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок*. Дрогобич : Швидкодрук, 2018. № 3 (158). С. 106–110.
2. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
3. Іщенко В. Цільові орієнтири професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі документознавства й інформаційної діяльності до аналітичної роботи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2013. № 18 (277). Ч. 1. С. 154–160.
4. Половенко Л. Аналітична компетентність – ключовий складник професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2012. № 1. С. 82–91.
5. Степанюк А., Москалюк Н. Розвиток дослідницьких умінь студентів як складова професійної підготовки майбутніх учителів природничого профілю. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2010. № 2. С. 33–38.
6. Уйсімбаєва Н. Науково-дослідницька діяльність як чинник зростання професійної компетентності. *Рідна школа*. 2006. № 4. С. 3–6.
7. Шевченко С. Педагогічні умови формування аналітичного мислення студентів вищих технічних навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2007. № 3. С. 151–154.